Пише: Марко Савковић
среда, 04 јун 2008 00:36

Не постоји чланица Европске уније у којој је проблем признања једностраног проглашења независности Косова постало тако значајно питање унутрашње политике, као што је то случај у Словачкој. (1) Нигде у Европској унији, противници признања и независности нису тако гласни у осуди, нити се налазе на тако високим позицијама у власти. За премијера Роберта Фица једнострано проглашење независности Косова једнако је Минхенском споразуму. (2) Јан Слота, лидер Словачке националне странке (СНС) и коалициони партнер у Влади, назвао је одлуку Француске, Немачке и Велике Британије да признају Косово издајом, те додао да је то потез који ће подстаћи сепаратистичке тенденције широм континента. (3)
Најдаље је отишао заменик премијера задужен за европске послове Душан Чаплович, који је Косово описао као „Дрогово“ и рекао да „сви знају шта се тамо дешава“ и „где пролазе дрога, бело робље и оружје на свом путу до Европе“. (4)

Шеф словачке дипломатије Јан Кубиш је у данима уочи проглашења независности упозоровао да Словачка клизи у самоизолацију. Он је у интервјуу за московски дневник „Правда“ рекао да разуме да се у Словачкој води дебата о Косову, али и да је цео свет зачуђен што је поред Србије једино у Словачкој Косово постало „вруће питање“. „Шта ако се нађемо у апсолутној изолацији у ЕУ и НАТО?“, упозоравао је Кубиш. „Шта ако допринесемо томе да ЕУ не добије мандат да буде фактор стабилизације у тражењу било каквог решења, а ни НАТО могућност да тамо делује?“. Кубиш је, најзад, упозорио да су се „и други водећи званичници изјашњавали за територијални интегритет Србије [...] али одмах би додали, нећемо спречавати консензус у оквиру ЕУ и НАТО.“ (5)

Цитиране изјаве словачких званичника указују да постоје снажна неслагања у погледу евентуалне одлуке о признању Косова. Ставови се у том смислу крећу од: потпуног негирања могућности да Словачка призна Косово икада; до става да је реч о државности *de facto*, која ће једном, с обзиром на положај Словачке у међународним односима морати да буде призната и *de iure*. (6) Зашто је косовски случај „црвена линија“ преко које већи део политичке елите Словачке не може прећи? Који је то доминантан чинилац којим је одређена спољна политика Словачке у питању (не) признања независности Косова?

Доминантан чинилац којим је одређена спољна политика Словачке у косовској кризи представља текући процес секуритизације (7) статуса мађарске мањине. Он се заснива на перцепцији да је „косовски сценарио“ могућ и у Словачкој, односно, да постоји могућност да политички представници мађарске мањине истакну захтев за

територијалном аутономијом, а потом и сецесијом. Носиоци процеса секуритизације су високи функционери Словачке националне странке (СНС), коалиционог партнера у актуелној влади и странке која у политичком спектру ове земље представља опцију крајње деснице. Посредно, у овом процесу учествују и други водећи политичари.

Сам процес се одвија кроз подсећање на „историјске неправде“ које су – наводно или не – учињене Словачкој. Истовремено се потенцира негативна димензија словачко-мађарских односа током XX века, будући да је у словачком националистичком дискурсу Мађарска (односно Угарска) архи-непријатељ, који је до настанка модерне (чехо)словачке државе, Словаке држао у стању „назадности“ и „ропства“ које је трајало хиљаду година. (8)

Симултано, на другој страни Дунава јачао је „тријанонски комплекс“, тако назван по делу дворца у Версају где су силе победнице у И светском рату, 4. јуна 1920. године, потписале мировни споразум са Мађарском. Применом права на самоопредељење, Република Мађарска тада је сведена на једну трећину територије коју је пре рата заузимала као Краљевина Угарска. Поред личних, културних и економских веза између „матице“ и „изгубљених земаља“, мађарске енклаве у суседним државама служиће као стални подсетник на ову националну трагедију, равну „другом (поразу на) Мохачу“. (9)

Ради мира у заједничкој, социјалистичкој кући, тоталитаристички режими који су владали Словачком и Мађарском након II светског рата држали су на узици оне који су желели да „исправе“ описане „историјске неправде“. Парадоксално или не, тек са почетком процеса транзиције у демократију, у Словачкој и Мађарској јавиће се политичке снаге спремне да искористе негативна осећања укорењена у историји.

Какво је, међутим, стварно стање ствари? Тренутно, мађарска заједница учествује са 10%, или нешто више од пола милиона људи у укупном становништву Словачке. Као таква, представља бројчано најзначајнију националну мањину. Притом, словачки Мађари најчешће живе у јужном делу Словачке, у релативној близини границе са Мађарском.

Једина релевантна политичка партија која заступа њихове интересе јесте Партија мађарске коалиције (ПМК). Колико је релевантна, сведочи чињеница да је у другој влади Миклаша Дзуринде (2002-2006), ПМК располагала са четири министарске позиције и шест места државних секретара у другим министарствима. Овај политички успех изазвао је завист десно оријентисаних снага на политичкој сцени Словачке. Комплексна природа

словачко-мађарских односа тако се огледа у расположењу „словачких“ партија према ПМК. С времена на време, јаве се догађаји који те односе стављају на пробу, уједно пружајући прилику за секуритизацију.

Непосредно уочи избора за Европски парламент (ЕП: првих у историји Словачке као нове чланице Европске уније), лидер Покрета за демократску Словачку Владимир Мечијар позвао је бираче да изађу на биралишта у што већем броју, како би спречили успех мађарске коалиције. Свој позив је образложио страхом да ће „ПМК заступати интересе мађарске, а не словачке државе“. (10) Није познато да је двоје представника ПМК својим наступима у ЕП угрозило интересе Словачке. Чак су недавно одбили да се сврстају уз друге парламентарце мађарске етничке припадности, када се на дневном реду ЕП нашла петиција да се преиспитају тзв. „Бенешови декрети“, на основу којих су бројне немачке и мађарске породице протеране из Чехословачке 1945. године, због наводне сарадње са окупатором. Потпредседник ПМК Јожеф Берењи је на ту тему рекао да „решавање питања колективне кривице на рационалан начин и без бесмислених емоција“ изван Словачке неће допринети словачко-мађарским односима на позитиван начин и да се ПМК наредних неколико година неће бавити овим питањем. (11)

У августу 2004. године, неформални „Покрет словачке обнове“ покренуо је петицију са циљем да се ПМК укине. Она је подржана од стране партије председника Словачке Ивана Гашпаровича као и поменуте СНС. На концу, петицију је подржало свега 5,651 словачких грађана. (12) Петиција је једним делом изазвана догађајем који се одиграо неколико месеци раније. Наиме, у марту, лидер водеће опозиционе партије у Мађарској и њен некадашњи премијер Виктор Орбан посетио је Словачку на позив Беле Бугара, тада председника ПМК. На скупу у граду Комарно, Орбан је подржао ПМК уочи избора за ЕП и изјавио да ће тако бити „остварени снови Мађара у матици и оних у Словачкој: да њихови представници буду изабрани у један парламент, иако се сада тај парламент налази у Бриселу“. (13) Ова изјава је, очекивано, изазвала гнев јавности у Словачкој.

Међутим, словачки „случај“ се до сада није одвијао према косовском „сценарију“, управо захваљујући постојању ПМК. Учествујући у институцијама словачке државе ПМК изражава тежње мађарске заједнице, које се у првих петнаест година независне Словачке нису кретале изван оквира језичке и културне аутономије. Тако је у јулу 2004, један од двоје представника ПМК у ЕП Арпад Дука Зољоми изјавио је како се његова партија противи аутономији у начелу. Он је међутим додао да је „територијална самоуправа могуће решење“, али „да се о томе мора преговарати и да се са тим мора сложити већина нације”. (14) Када је расправљао о могућим модалитетима аутономије, помињани Бела Бугар је истицао да је у интересу мађарске заједнице језичка и културна

аутономија, указујући на пример Мађарског универзитета у Комарну као начин њиховог остварења. Међутим, он није искључио могућност да ПМК инсистира на територијалној аутономији, уколико једном у будућности буде формирана влада која ће укључити СНС, или буде вођена таква политика која је идентична оној коју је својевремено водио Владимир Мечијар.

Под вођством Владимира Мечијара (15) , усвајана су законска решења чијим је одредбама дискриминисана мађарска заједница. Одредбе о званичном језику, или стицању држављанства писане су са очигледном намером да се положај мањина учини тежим. (16) Наводно, Мечијар је у једном тренутку чак размишљао и о размени становништва. Ту идеју поверио је премијеру Мађарске Ђули Хорну на састанку у августу 1997, да би је затим у септембру представио својим присталицама на партијском скупу у Братислави.
(17)
Мечијаров „план“ никада није реализован, мање због противљења Мађарске, више зато што се радило о пропагандном трику смишљеном да се привуче подршка СНС.

СНС је на власти у Словачкој од лета 2006. године, као део пост-изборне коалиције коју предводи СМЕР премијера Роберта Фица. Трећи коалициони партнер је управо Покрет за демократску Словачку чији је лидер Владимир Мечијар. Међутим, оваквав развој догађаја није водио радикализацији захтева представника ПМК. Непуне две године касније, чини се да је једина последица смена на врху ПМК која се одиграла крајем марта 2007. Белу Бугара је заменио Пал Цаки, који је у влади Миклаша Дзуринде заузимао позицију заменика премијера задуженог за европске интеграције. Према оцени Мартина Шимецке, некадашњег уредника најчитанијег дневног листа у Словачкој „Сме“ (*„Ми смо“*
) у питању је промена која „не оставља простор за славље у Словачкој“, будући да је Цаки лидер крила ПМК које се залаже за већи степен аутономије.
(18)
Ипак, до данас, такав захтев није упућен.

Јожеф Берењи зато каже како није могуће „повући паралелу“ између ситуације настале по једностраном проглашењу независности и евентуалног захтева мађарске мањине за аутономијом. Он сматра да је „једини циљ политичара који о томе говоре, да избаце ПМК из политичког живота [...]”. (19) Међутим, ПМК се у једној ствари свакако разликује од осталих парламентарних партија. Једини се залажу за нову парламентарну резолуцију о Косову. Њом би се заменила постојећа, усвојена у марту прошле године, према којој је словачко признање косовске независности могуће искључиво уколико Србија то прва учини. Идући у смеру супротном од *mainstream-a* , ПМК изазива још већу сумњу политичке деснице.

Политичка злоупотреба историје и нације није посебност Балкана. Она има дугу традицију и у Средњој Европи, како пример словачке дебате о Косову показује. Доминација аргумента о „косовском сценарију“ чини да се други могући разлози одбијања Братиславе да призна Косово игноришу.

Преко две стотине словачких војника тренутно учествује у мисији КФОР. (20) Преузимајући на себе обавезе чланства у ЕУ, Словачка се обавезала на учешће у мисији EULEX
, коју је званични Београд прогласио нелегалном. Тако може доћи до првог конфликта између два приоритета спољне политике ове земље. Словачка је за стабилизацију Западног Балкана животно заинтересована, најпре због добробити бројне словачке заједнице у Војводини. Недавна изјава Јана Кубиша да је Косово “јединствен случај и да се не може упоређивати са било којим другим примером” те да је „Словачка опредељена за Косово“ и да је зато „повећала присуство у контигенту КФОР-а“
(21)
најављује нешто другачију, флексибилнију позицију Словачке.

Фусноте:

1. Аутор је истраживач у Београдској школи за студије безбедности, Центра за цивилно-војне односе.

2. Минхенским споразумом из 1938. омогућено је присаједињење Судетске земље, саставног дела територије Чехословачке у коме је већину становништва чинила немачка заједница Хитлеровој Немачкој. Директна последица споразума потписаног у Минхену јесте и уступање Мађарској територије у јужној Словачкој, где је мађарска заједница живела у великом броју.

3. „На којој основи је ова самозвана држава изграђена? То није ништа више од Минхенског диктата који слободно можемо назвати Вашингтонским.“ „Slota: The Kosovo Issue is a Precedent That May End in a Third World War“
(„Слота: Питање Косова је преседан који се може завршити трећим светским ратом“)
,
Sk.today

, 21. фебруар 2008.
http://www.sktoday.com/content/1272_slota-kosovo-issue-precedent-may-end-third-world-war

4. „Caplovic: Kosovo Is Drug State“ *(„Чаплович: Косово је држава дроге“)* , Ск.тодау, 20. фебруар 2008. http://www.sktoday.com/content/1259_caplovic-kosovo-drug-state

5. „Ставови Јана Кубиша, словачког шефа дипломатије: Братислави због Косова прети изолација“, Данас, 15. фебруар 2008. http://www.danas.co.yu

6. Недељу дана по једностраном проглашењу независности, премијер Словачке Роберт Фицо је изјавио да „не искључује могућност да Словачка Косово никада не призна“ и подсетио да „Косово није некаква самостална територија, већ интегрални део Србије у коме живе Срби и припадници албанске националне мањине“. Фицо је то учинио реагујући на предложени период од 120 дана „евалуације стања у региону“, након кога би уследила одлука о (не) признању, а који је предложио Јан Кубиш. Бета, 24. фебруар 2008.

7. Концепт секуритизације први пут је дефинисан у раду Олеа Вивера, и заправо подразумева да је предмет (или феномен) посматран као безбедносни проблем, иако не представља питање од кога зависи опстанак заједнице за чији рачун се таквим проглашава од стране институција (силе). У делу „Сецуриту: а Hew Фрамеворк оф Аналусис“ Бери Бузан, Оле Вивер и Јап де Вилде су, као представници конструктивистичког приступа међународним односима, показали да постоји пет домена у којима се секуритизација може десити: политички, војни, економски, друштвени и домен животне средине.

8. Michela, M., “Collective Memory and Political Change – The Hungarians and the Slovaks in the Former Half of the 20th Century”, *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs* Vol. XV, No. 3-4/2006

9. Ibid.

10. Dostal, Ondrej, Ethnic Minorities in Slovak Republic. Institute of Social Sciences, Slovak Academy of Sciences, 2004.

11. “SMK: We won't support petition against Beneš Decrees” *(„ПМК: Нећемо подржати петицију против Бенешових декрета“)*
, 25. април 2008,
http://www.spectator.sk/articles/view/31545/10/smk_we_wont_support_petition_against_benes_decrees.html

12. Dostal, Ondrej, ibid.

13. Ibid.

14. Ibid.

15. Мечијар је био премијер Словачке у чак три наврата. Међутим, само је у периоду од 1994. до 1998. године провео пун мандат на тој позицији. До политичког успеха доспео је вешто градећи имиџ бескомпромисног, директног политичара који се боље од свих других бори за национални интерес Словачке. Успео је да током четири године додатно удаљи Словачку од чланства у ЕУ и НАТО, успори привредни раст и погорша односе са Мађарском. Вршио је сталан притисак на медије. Приватизација спроведена током његовог мандата обиловала је примерима корупције. Након што је повезан са отмицом сина једног политичког противника, Брисел прекида све односе са њим. Поражен је захваљујући широкој коалицији про-демократских политичких партија у чијој су кампањи активно учествовали представници цивилног друштва у Словачкој.

16. Miklos, Duray, The Hungarian Nationality in Slovakia. http://www.hhrf.org/egyutt/A-MERANO.HTM

17. The New York Times web site, “Slovak Leader Fans a Region's Old Ethnic Flames“ *(„Словачки лидер распирује пламен старих етничких сукоба једног региона“)*
, 12. октобар 1997,

http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9F02E3D7103CF931A25753C1A961958260

18. Eurotopics.net, “ Is Slovakia's Hungarian minority becoming more radical?” *(“Постаје ли мађарска мањина у Словачкој радикалнија?”)*
, 2. април 2007,
http://www.eurotopics.net/en/search/results/archiv_article/ARTICLE15829-Is-Slovakia-s-Hungarian-minority-becoming-more-radical

19. Party of the Hungarian Coalition official web site, “Berényi: there is no Slovakian parallel” *(“Берењи: Не постоји словачка паралела”)*
, 20. фебруар 2008,
http://www.mkp.sk/eng/index.php?option=com_content&task=view&id=62&Itemid=1

20. Vitko, Pavel, „Slovaks in the Balkans“, *Slovak Armed Forces,* Децембар 2007. (Bratislava: Media Communication Division, Ministry of Defence of the Slovak Republic
)

21. Б92. нет, „Кубиш: Словачка против признања“, 22. април 2008, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2008&mm=04&dd=22&nav_id=295169&nav_category=640